

su sabrani karakteristični primjeri narodne historijske pjesme: o borbama s Tatarima i Mongolima, o Ivanu Groznom i njegovom vremenu, o Jermaku, o seljačkim ustancima (Stenjke Razina i Pugacova), o domovinskom ratu 1812, o kavkaskom ratu, o krimskom ratu, o rusko-turskim ratovima i drugim značajnijim događajima iz ruske historije. Izbor daje sliku borbe i života ruskog naroda, a isto tako doprinosi i razumijevanju svijetlih historijskih događaja, koji su živo odraženi u tim pjesmama.

U trećem dijelu koji obuhvaća 90 stranica dat je kratak historijski pregled proučavanja problematike historijskih narodnih pjesama s bibliografskim podacima. Osobito su dragocjene primjedbe uz svaku pjesmu, u kojima su na naučnoj visini izneseni podaci o izvorima pjesama, zapisivačima i varijantama.

Ante Nazor

MIHAIL ČIKOVANI, AMIRANIANI (GRUZINSKI EPOS). Akademija nauk Gruzinskoj SSR, Institut istorii gruzinskoj literatury im. Š. Rustaveli. Izdatel'stvo Sojuza pisatelej Gruzii »Zarja Vostoka«, Tbilisi 1960.

U uvodnoj riječi Čikovani kaže da se prvo literarno oblikovanje legende o Amiranianiju (dalje Amirani) pojavilo u Grčkoj u VIII st. pr. n. e., a proučavanje spomenika materijalne kulture pokazalo je da je legenda o prikovanom junaku Gruzije »u staroj Kolhidi i Iberiji« postojala još u II mileniju pr. n. e. Legenda je već u davna vremena izgubila lokalni karakter i tijesno se povezala s historijom kulturâ naroda Male Azije, Kavkaza i Sredozemna mora.

Osnovni motivi koje legenda sadrži jesu: otimanje vatre, borba s bogom i prikivanje junaka.

Knjiga je podijeljena na dva dijela — »Rasprava« i »Tekstovi«.

U prvom dijelu na oko dvjesto stranica Čikovani daje iscrpnu analizu epa i legende. Govoreći o epu kao vrsti narodnog stvaralaštva, pisac kaže da se pod tim pojmom razumije određena skupina većih narodnih pjesničkih djela u kojima je jasno izražena borba za ostvarenje progresivnih društvenih i državotvornih ideja. Takva djela koja sadrže završen siže reproduciraju se u muzici. Stih djela s junačkom tematikom pjeva se, dok proza ima pripovjedački karakter te se katkada izlaže u recitativu. Siže junačkog epa uvijek sadrži oštre kolizije, a žrtvom može postati i sam junak koji vodi tu požrtvovnu borbu... Pričajući prozne dijelove »dastana«¹ srednjoazijski narodni pripovjedači prate ih ritmičkim frazama na muzičkom instrumentu pripremajući slušaoca u sadržajnom pogledu za onaj dio epa koji je napisan u stihovima i koji je organski vezan uz muzičku pratnju te se i pjeva.

Čikovani se u raspravi dotakao mnogih značajnih pitanja (mjesto narodnog epa u nacionalnoj kulturi Gruzije, ideal junaka, zapisi legende o prikovanom Amiranianiju, rasprostranjenost legende, grčki pisci o prikovanom junaku na kavkaskom grebenu, o pojavi epa »Amirani«, »Amirani« i spomenici materijalne kulture, umjetnički likovi u epu, dvojnici Amiranija, osnovni sižejni motivi, poetska forma legende i dr.). Pisac naglašava da te probleme razmatra sa stajališta folkloristike.

Autor knjige poznaje 140 varijanata ove legende (neke su od njih u prozi, neke u stihovima, a neke u prozi i stihovima) na gruzijskom, abhaskom, osetskom, čerkeskom, armenskom, svanskom, kabardinskom, megreljskom i drugim jezicima gruzijskih plemena i naroda Kavkaza kao i njihovim narječjima. (Pjesme i stihovi ne nalaze se ni na jednom drugom jeziku osim gruzijskoga.)

Govoreći o problemu bilježenja varijanata, Čikovani smatra da u prvom redu treba ustanoviti da li je dotično djelo došlo do nas onako kako živi u narodu ili je zapisivač ili izdavač vršio kakve izmjene kao npr. poznati sakupljač gruzijskoga folklora P. Umikašvili. On je god. 1875. izdao poznati gruzijski ep »Eteriani« na osnovu trinaest varijanata. Od svake je varijante Umikašvili uzeo ono što je smatrao dobrim ili boljim. Čikovani kaže da taj primjer nije osamljen te ga treba ne

¹ Popularni oblik poezije koji se sastoji od nekoliko desetaka četverostihova. Svaki četvrti stih završava jednom te istom riječju. Sadržaji su im važni politički i društveni događaji.

samo odbaciti nego i osuditi. Praksa je pokazala da takav rad ide na štetu umjetničke vrijednosti djela.

Prvi zapisani tekstovi o Amiraniju potječu iz početka XIX st. Vrlo mnogo varijanata zabilježeno je tek u periodu između 1930—1937.

Prva zaista narodna legenda o Amiraniju na gruzijskom jeziku objavljena je god. 1848. u »Historiji Gruzije«, a zabilježio ju je Tejmuraz Bagrationi prije god. 1810. Prvi put je ovaj ep objavljen na ruskom jeziku 1850. u listu »Kavkaz«.

Danas postoje o Amiraniju i originalni muzički zapisi.

U literaturi je ovaj siže već u XII st. upotrebio Mose Honeli u junačkoj pripovijesti »Amiran-Daredžaniani«. On je drevnu legendu prilagodio feudalnom vremenu i životu na carskom dvoru.

Legenda o Amiraniju u suvremenom obliku ne predstavlja opširnu epopeju, već se znatno razlikuje sažetošću sižea, filozofskim sadržajem, umjetničkom obradom općeljudskih problema, monumentalnim likovima i najstarijim poetskim sredstvima.

Motiv borbe s bogovima — kako kaže Čikovani — nije tuđ ni drugim djelima gruzijskoga folklora. U toku stoljeća gruzijski je narod stvorio niz snažnih umjetničkih predanja o odnosima između bogova i o uzajamnoj vezi čovjeka i bogova.

Teško je, kaže Čikovani, dati nešto novo o ovom narodnom djelu, značajnom za historiju gruzijske kulture. Legenda o okovanom junaku ima posebno mjesto u proučavanju najstarije historije, religije, umjetnosti i pogleda na svijet. Uz drevni lik Amiranija nalaze se tragovi različitih epoha još od najstarijih vremena. U epu se direktno ili indirektno odražuje historija gruzijskih plemena, društveno uređenje, običaji, kultura riječi i drugo.

Govoreći o autorstvu, Čikovani se vraća na staru tezu o kolektivnom autorstvu, navodeći da narodno stvaralaštvo ima dvostruko kolektivni karakter. Stvaralac nekog djela koje živi u masama za njega nije pojedina nadarena ličnost, nego kolektiv, narod, koji stoljećima obrađuje i usavršava svoju umjetničku zamisao. Za Čikovanija bez kolektivnog autorstva nema narodne poezije, muzike, plastike i koreografije. Kolektivno koautorstvo ne ostvaruje se na jednom mjestu i u isto vrijeme, a osim toga, ono se javlja i u različitim formama.

U drugom dijelu knjige Čikovani donosi na oko 100 strana 17 varijanata legende o »Amiraniju«. Zanimljiva je svakako i razlika u opsegu i sadržaju između pojedinih varijanata. Dok npr. najduža »epška varijanta« ima 35 strana, najkraća ima tek nekoliko redaka. Ove varijante zabilježili su u različito doba različiti zapisivači u različitim mjestima Gruzije od različitih kazivača (seljaka i radnika, muškaraca i žena, starijih i mladih). Najstariji od ovih zapisa (VII varijanta) potječe iz god. 1884, a najmlađi (XV varijanata) zabilježena je u selu Bibiloni 1946.

Na kraju knjige u primjedbama pisac daje objašnjenja, podatke o izvorima, zapisivačima i varijantama.

Ante Nazor

LINDA DÉGH, MÄRCHEN, ERZÄHLER UND ERZÄHLGEMEINSCHAFT (Dargestellt an der ungarischen Volksüberlieferung). Akademie-Verlag, Berlin 1962.

Ova zamašna, sadržajna knjiga organski je povezala iznošenje empirijske građe o narodnom pripovijedanju u jednoj zajednici koju je autorica više godina proučavala, s razmatranjem nekih bitnih teoretskih pitanja o narodnim pripovijetkama. Riječ je o pripovijetkama Sekeljâ, tačnije onoga malog dijela te mađarske etničke skupine koji je živio više stoljeća u Sedmogradskoj (na teritoriju Rumunjske) da bi se u 2. pol. XVIII st. preselio u Bukovinu i Moldaviju, te se kasnije u nekoliko navrata preseljavao u Mađarsku i ponovo djelomice vraćao u Bukovinu, a 1941. bio prebačen k nama u Bačku (tada pripojenu Mađarskoj) i odanle ponovo iseljen 1944, nastanivši se konačno u Mađarskoj u mjestu Kakasd. (Govoreći o žalosnoj epizodi boravka u Bačkoj i odlaska odanle, autorica se poslužila i nekim nedovoljno jasnim formulacijama koje omogućuju višeznačna i ne sasvim adekvatna tumačenja.)

Živ, iscrpan, slikovit pregled historije Sekeljâ, njihova života i društvenih prilika pisan na osnovu bogate literature koja o njima postoji, a još više prema tradiciji i sjećanjima samih seljakâ-pripovjedača, čini izvrsnu podlogu drugom dijelu knjige u kojemu se govori o samom kazivanju pripovijedaka. U tom drugom dijelu donosi se kritička analiza dosadanje opće literature o narodnim pripovijet-